

Rapport 2010:42

Arkeologisk utredning etapp 2

Gång- och cykelväg vid Värö

RAÄ 95 och 97
Värö 5:117
Kärna socken
Linköpings kommun
Östergötlands län

Olle Hörfors

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM
AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI

Gång- och cykelväg vid Värö

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte och metod	5
Undersöknings- och dokumentationsmetod	5
Resultat och tolkning	6
Referenser	6
Tekniska uppgifter	8
Bilaga 1. Fyndlista	9
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar	9
Bilaga 3. Ritningar	10

Omslagsbild: Utredningsområdet före markingreppen. Foto Olle Hörfors, ÖLM.

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

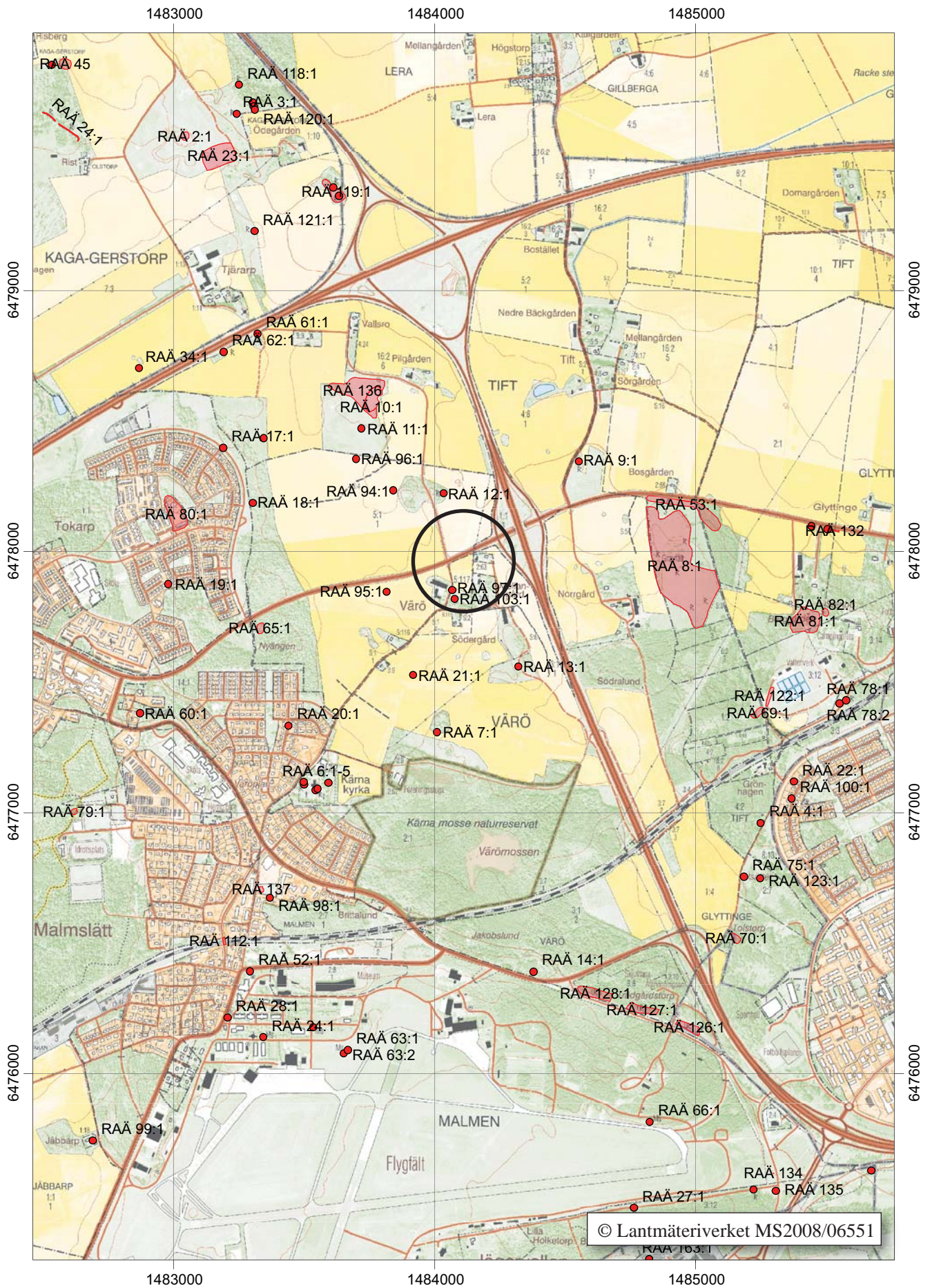
I juni 2010 genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 2 på fastigheten Värö 5:117 i Kärna socken och Linköpings kommun. Anledningen var en planerad gång- och cykelväg samt uppförandet av en bullervall. Gång- och cykelvägen är tänkt att sträcka sig mellan stadsdelarna Skäggetorp och Tokarp. Resten av vägsträckningen utreddes 2009 (Nyberg 2009) men för en sträcka i Värö, objekt 2, saknades ett markägartillstånd. Den nu aktuella sträckan ligger inom objekt 2.

Sammantaget upptogs 76 löpmeter sökschakt fördelade på tre schakt. Fornlämning i form av två gropar och en husgrund framkom i den nordöstligaste delen. Fynden bland annat yngre rödgerskeramik och porslin tydde på en datering till 1600-1800-tal. Vid rektifiering av storskifteskartan från 1785 framgick att husgrunden sammanfaller med platsen för Värö Norrgårds mangårdsbyggnad, vilken utskiftades till sitt nuvarande läge vid laga skifte 1860.

I övrigt framkom ingenting av arkeologiskt intresse.

Olle Hörfors
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8F5g och 8F5h, med utredningsområdet markerat. Skala 1:20 000.

Inledning

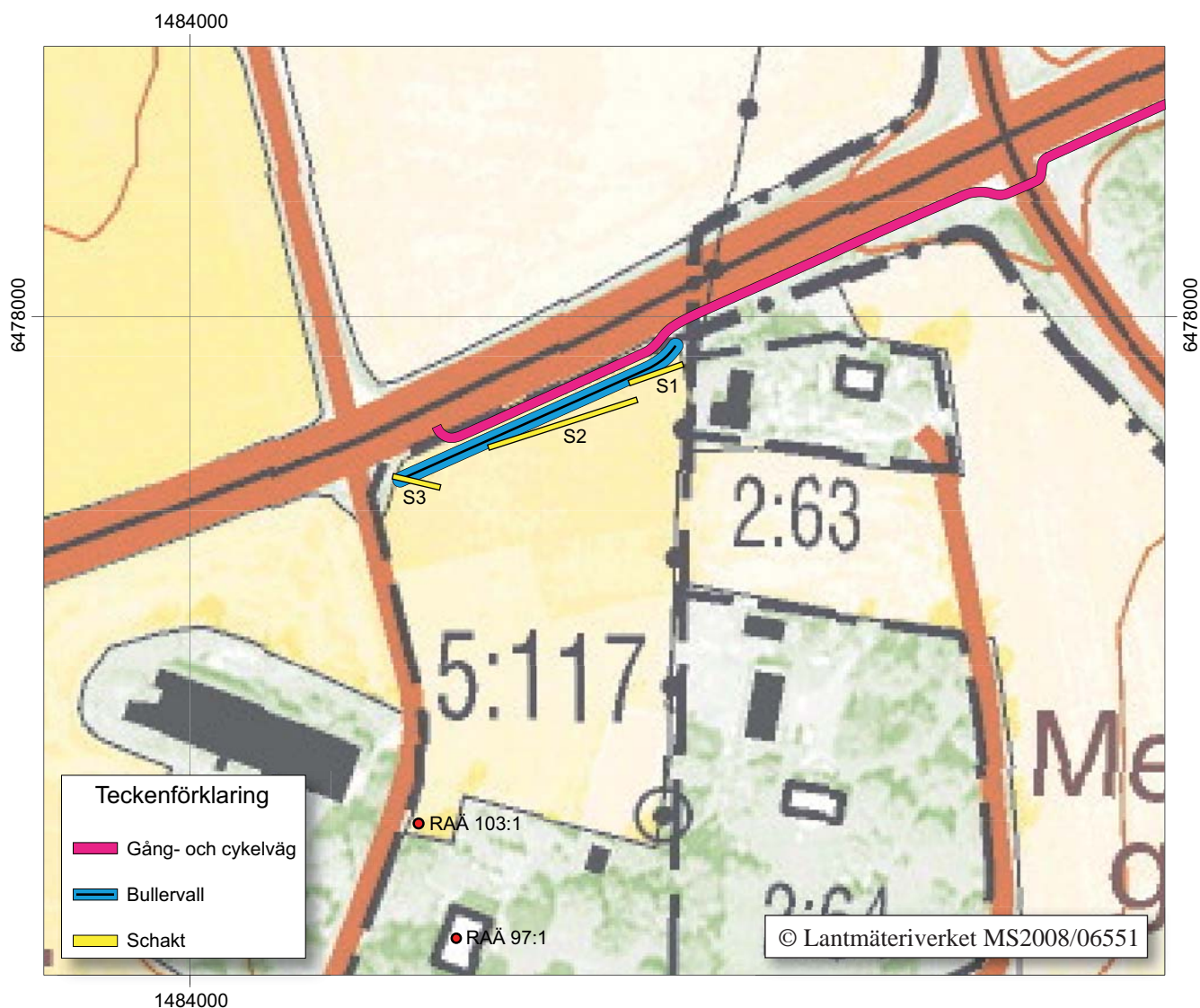
I juni 2010 genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 2 på fastigheten Värö 5:117 i Kärna socken och Linköpings kommun. Anledningen var en planerad gång och cykelväg samt uppförandet av en bullervall. Gång och cykelvägen är tänkt att sträcka sig mellan stadsdelarna Skäggetorp och Tokarp. Resten av vägsträckningen utredes 2009 (Nyberg 2009) men för en sträcka i Värö, objekt 2, saknades ett markägartillstånd. Den nu aktuella sträckan ligger inom objekt 2 och utgör den västra delen av denna. Uppdragsgivare för arbetet var Klingefjords Samhällsbyggnad AB på uppdrag av Linköpings kommun. De förstnämnda svarade också för de arkeologiska kostnaderna. Fältarbetet utfördes av antikvarie Olle Hörfors som också svarat för rapporten.

Områdesbeskrivning

Värö by är belägen i Kärna socken mitt mellan stadsdelarna Tokarp/Kärna och Skäggetorp. Den tangeras i nordväst av E4:an och genomkorsas av motorvägen mellan Linköping och E4:an. I södra delen av ägofiguren ligger både Kärna kyrka som är byggd på byns mark och naturreservatet Kärna mosse.

I norr är landskapet helt präglat av åkermark och är närmast fullåkersbygd. I söder och öster finns dock högre liggande åsar med skogsmark bevarad.

Namnet på byn Värö är intressant och det brukar anses att förleden är "våring" eller krigare (också den titel som kejsaren av Bysans hade på sina vikingakrigare) medan efterleden är -rö, eller röjning. Gravfält som kan dateras till vikingatid saknas inom byns område men i gränsen mellan byarna Värö, Tift och Glyttinge ligger gravfältet RAÅ 8, kallat Tiftgravfältet, med 460 registrerade fornlämningar, bland

Figur 3. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8F5g, med utredningsområdet markerat. Skala 1:2 000.

dem sannolikt ett 20-tal kammargravar. Gravarna ligger på ett sådant sätt att gravfältet förefaller sammanväxt från tre håll, bland annat från Värö. Bland övriga fornlämningar i närheten finns fyndplatser för stenyxor (RAÄ 21, 94 och 96), ensamliggande stensättningar (RAÄ 9 och 12), stensättningsliknande lämningar (RAÄ 7, 13 och 18) samt en torplämning (RAÄ 65).

Byn är i kameralt material känd sedan 1369 då den omnämns i ett testamente, där Katarina Knutsdotter, änka efter herr Ulf Håkansson som en post i en stor kvarlåtelse bland annat skänker hustrun till förvaltaren i "væri" en ko (30/8 1369 Sofi.se).

Syfte och metod

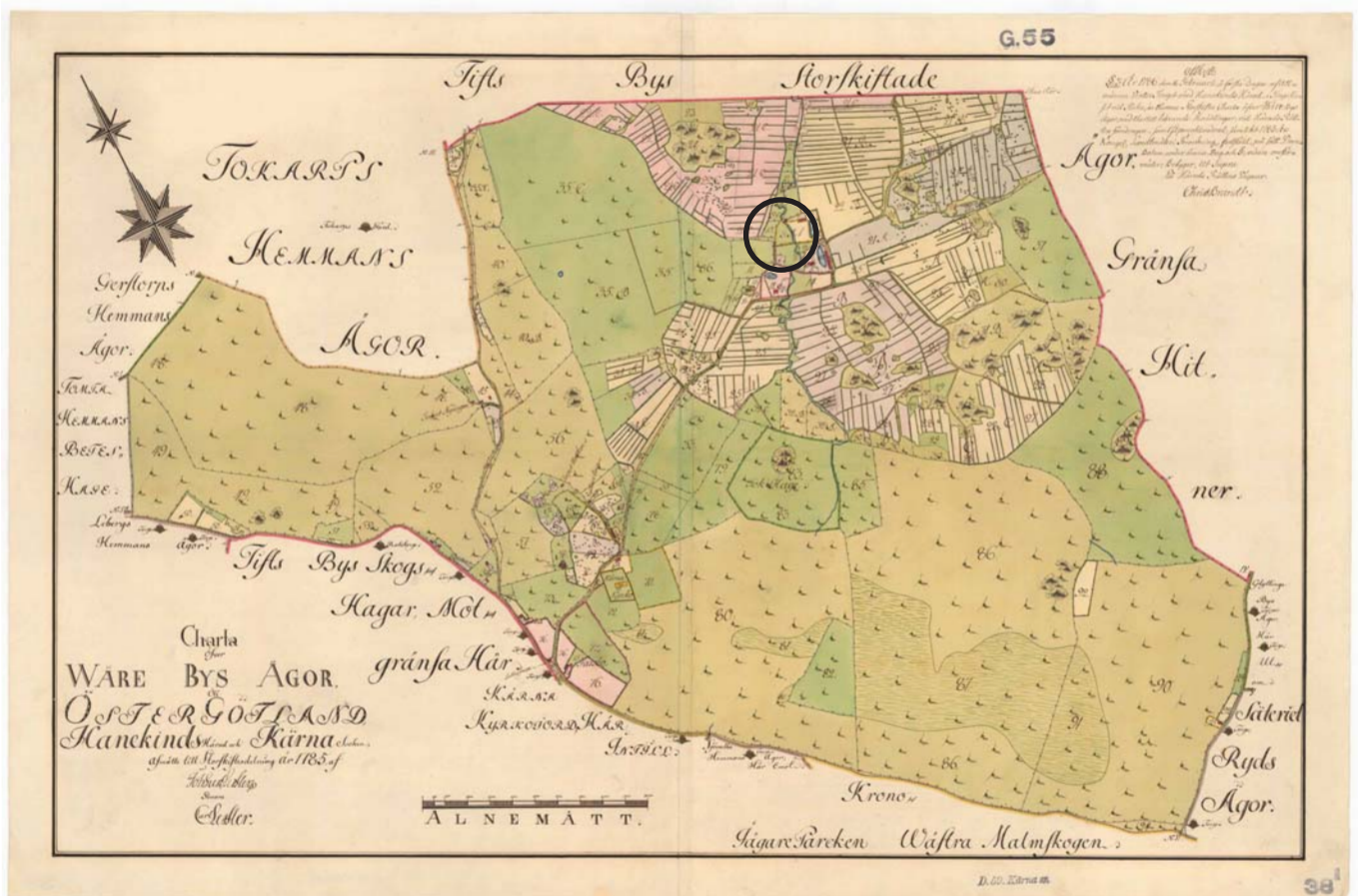
Syftet med den arkeologiska utredningen etapp 2 var att fastställa i vilken mån fast fornlämning kommer att beröras av den planerade exploateringen. Om fast fornlämning framkom skulle om möjligt vägsträckningen i första hand korrigeras så att dessa inte kommer att beröras. Utredningens resultat var avsett att

vid eventuell framtida exploatering ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet, samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Undersöknings- och dokumentationsmetod

Den arkeologiska utredningen etapp 2 kom att utföras i form av en sökschaktsgrävning. Sökschakten togs upp med hjälp av en grävmaskin utmed den sträckning av den tänka vägen som bedömts som lämplig ur fornminnessynpunkt vid utredningens etapp 1. Framkomna fornlämningar dokumenterades med ritning i skala 1:20, inmätning och fotografering.

Utredningsområdet var 100 x 12 m stort. Sammantaget upptogs tre sökschakt som var 16, 45 respektive 15 m långa och 1,5 m breda. Schakten grävdes ned till opåverkad mark under plogdjupet som låg på ca 0,4 m. Inga anläggningar snittades och ritades i profil. De fynd som framkom numrerades löpande och mättes in i plan.

Figur 4. Värö 1785. Åkermarken ligger huvudsakligen i norr ut mot fulläkerslandskapet medan de södra delarna ligger högre och utgörs av skog och hagmark. Byn ligger på samma plats som idag och den smala vägen mellan byn och Kärna kyrka finns kvar. Utredningsområdet är beläget i åkermark, strax norr om och intill bytomten.

Resultat, tolkning och åtgärdsförslag

På den 100 m långa sträckningen framkom fornlämningar på de nordöstligaste 20 m i schakt 1 och 2. Sammanlagt tre anläggningar dokumenterades. I denna del av utredningsområdet kunde det också konstateras att ploglagret innehöll relativt rikligt med tegelkross och kalkbruk, något som saknades helt i resten av området.

I schakt 1 påträffades A1, en 0,5 m stor mörkfärgning innehållande eldpåverkad sten, mörk kulturjord och tegelspliter. A2 i samma schakt var ca 0,8 m i diameter stor och hade samma innehåll. Anläggningarna tolkades som avfallsgröpar av relativt sent datum. Längst österut i schakt 2 framkom A3. Anläggningen bestod av en kortare rad av mycket fragmenterade tegelstenar intill vilka en nästan helt förmultnad trästock låg. Konstruktionen vilade på ett par större stenar. Anläggningen tolkades som en del av en husgrund. Vid rektifiering av storskifteskartan från 1785 mot dagens fastighetskarta visade det sig att den påträffade husgrunden sammanfaller med mangårdsbyggnaden på Värö Norrgård. Norrgården (med Värö gårdsbutik) skiftades vid laga skifte 1860 ut till nuvarande placering på andra sidan motorvägen. Södergården och Mellangården ligger kvar på sina ursprungliga platser.

I schakt 1 och 2 påträffades enstaka lösfynd av BII:4-keramik (yngre rödgods). I båda fallen fat med vitleredekor. Den större skärvan (ÖLMC4515:1) är sannolikt daterbar till 1700-tal. Dessutom framkom en yngre skärva fajans, sannolikt ett kaffefat från 1800-talet (ÖLMC4515:6). I det i övrigt tomma schaktet, schakt 3, tillvaratogs ett intakt gångjärn till en ladugårdsdörr i plogskiktet.

Östergötlands länsmuseum föreslår att det på den påträffade bytomten görs en arkeologisk förundersökning innan vägbygget kan gå vidare.

Referenser

Nyberg P. 2007. *Gång- och cykelväg mellan Tokarp och Skäggetorp*. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2 samt förundersökning. Kärna socken, Linköpings kommun, Östergötlands län. Rapport ÖLM 2007:88.

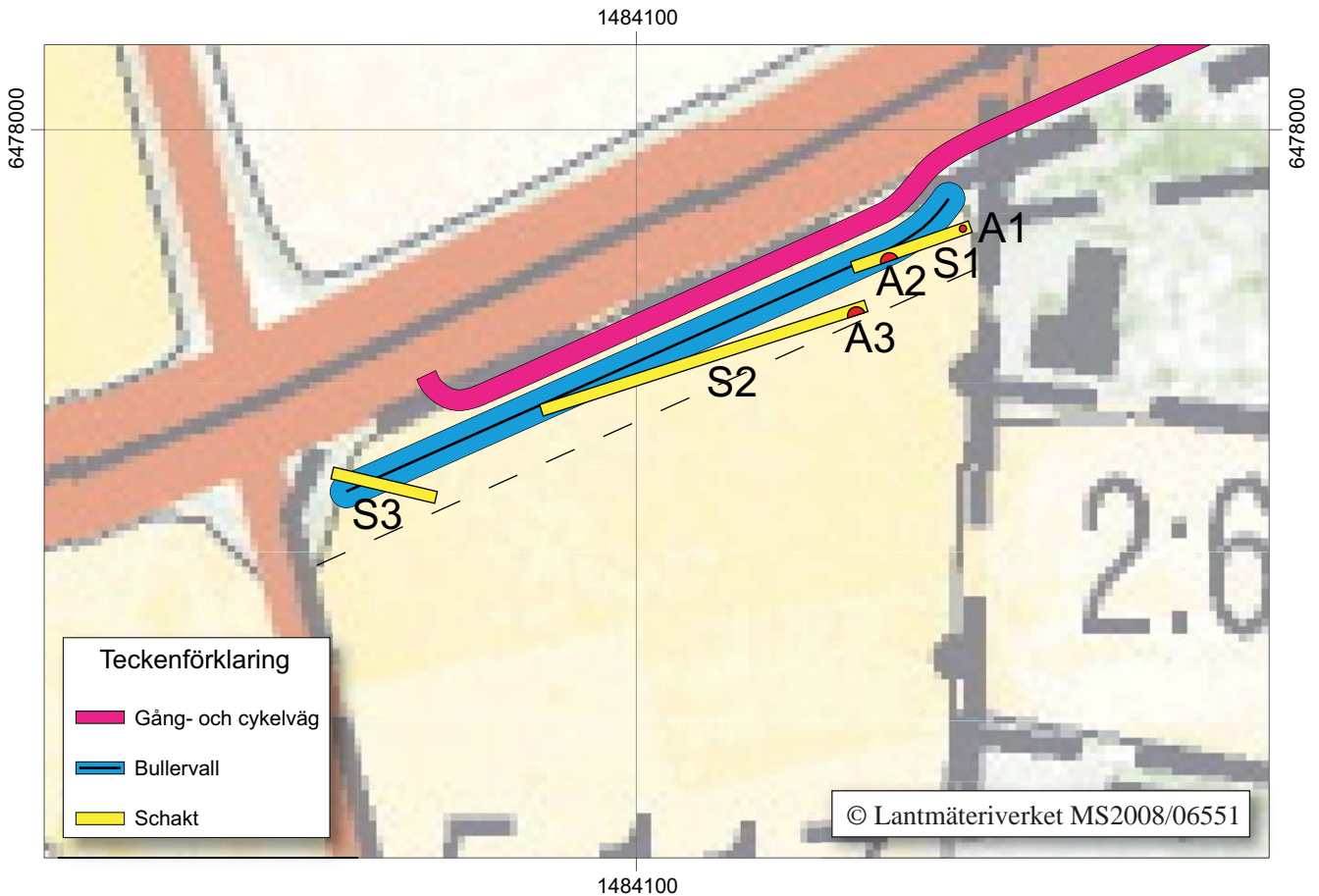
Lantmäteristyrelsens arkiv i Gävle

1785, Storskifte, G55 eller 38¹, upprättad av Carl Lessler.

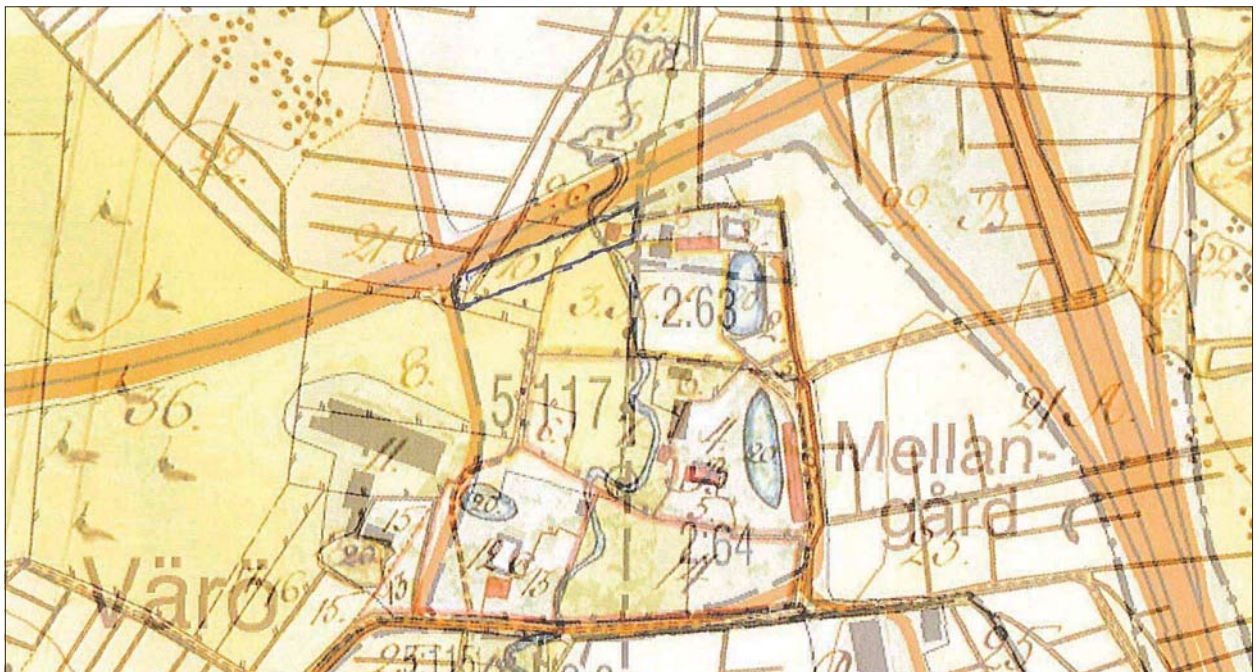
Lantmäterimyndigheten i Linköping

1786, Storskifte, 05-Kär-19, Upprättad av Carl Lessler.

1860, Laga skifte, 05-Kär-61, upprättad av Carl Pihlqvist.

Figur 5. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8F5g, med utredningsområdet, norr om den streckade linjen, samt gång- och cykelvägen, bullervallen och sökschakten markerade. Skala 1:2 000.

Figur 6. Kartöverlägg mellan dagens fastighetskarta och storskifteskartan över Värö från 1785, utredningsområdet markerat. I nordöstra hörnet av utredningsområdet, där husgrunden A3 påträffades syns en röd rektangel markerande ett bostadshus tillhörande den senare flyttade Värö Norrgård som stod på denna plats 1785. På storskifteskartan har platsen markeringen nr 1 eller "Norrgårds hustomt". Eftersom fynden från utredningen också tyder på en datering till samma period är det med stor sannolikhet denna bebyggelse som påträffats.

Tekniska uppgifter

Område	Värö
Fastighetsbeteckning	Värö 5:117
Socken	Kärna
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ 95 och 97
Ekonomiska kartans blad	085 56 (8F 5g Malmslätt)
Koordinater	X6477867, Y1483928
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 2
Länsstyrelsens dnr	431-12084-08
Länsstyrelsens beslut	2006-08-22
Länsstyrelsens handläggare	Carin Claréus
ÖLM dnr	296/08
Kontonr	530829
Uppdragsgivare	Klingefjord Samhällsbyggnad AB, Linköping
Kostnadsansvarig	Linköpings kommun
Projektledare	Olle Hörfors
Fynd	ÖLMC4515:1-6
Foto filmnr	Digitala foton
Analys	-
Grafik	Lasse Norr
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2010:42 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Fyndlista

Fynd	Sakord	Material	Antal	Anl	Koord	Lager	Vikt	Kommentar
C4515:1	Kärl	BII:4	2		Schakt 1	13,8 m	64,7	F1 Fat vitleredekor 1700-tal
C4515:2	Ben, obränt	Ben	2	A2	Schakt 1		1,5	
C4515:3	Kärl	BII:4	1		Schakt 2	4,8 m	13,6	F2 Fat vitleredekor
C4515:4	Fönsterglas	Glas	1		Schakt 2	4,8 m	1,2	F2
C4515:5	Gångjärn	Järn	1		Schakt 3	8,5 m	209	Till ladugårdsdörr eller liknande
C4515:6	Kärl	Fajans	1		Schakt 1	4,4 m	3,3	Vitt kaffefat. 1800-tal

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A1

Schakt 1. Mörkfärgning eller grop. 0,5 m i diameter stor och rundad. Ej undersökt i profil. Fyllning av eldpåverkad men ej skärvig sten, tegelsplitter och mörk kulturjord med kolinslag.

Avfallsgrop?

A2

Schakt 1. Mörkfärgning eller grop. 0,8 m i diameter stor och rundad, delvis i schaktkant. Ej undersökt i profil. Fyllning av eldpåverkad men ej skärvig sten, enstaka större sten, tegelsplitter och mörk kulturjord med kolinslag.

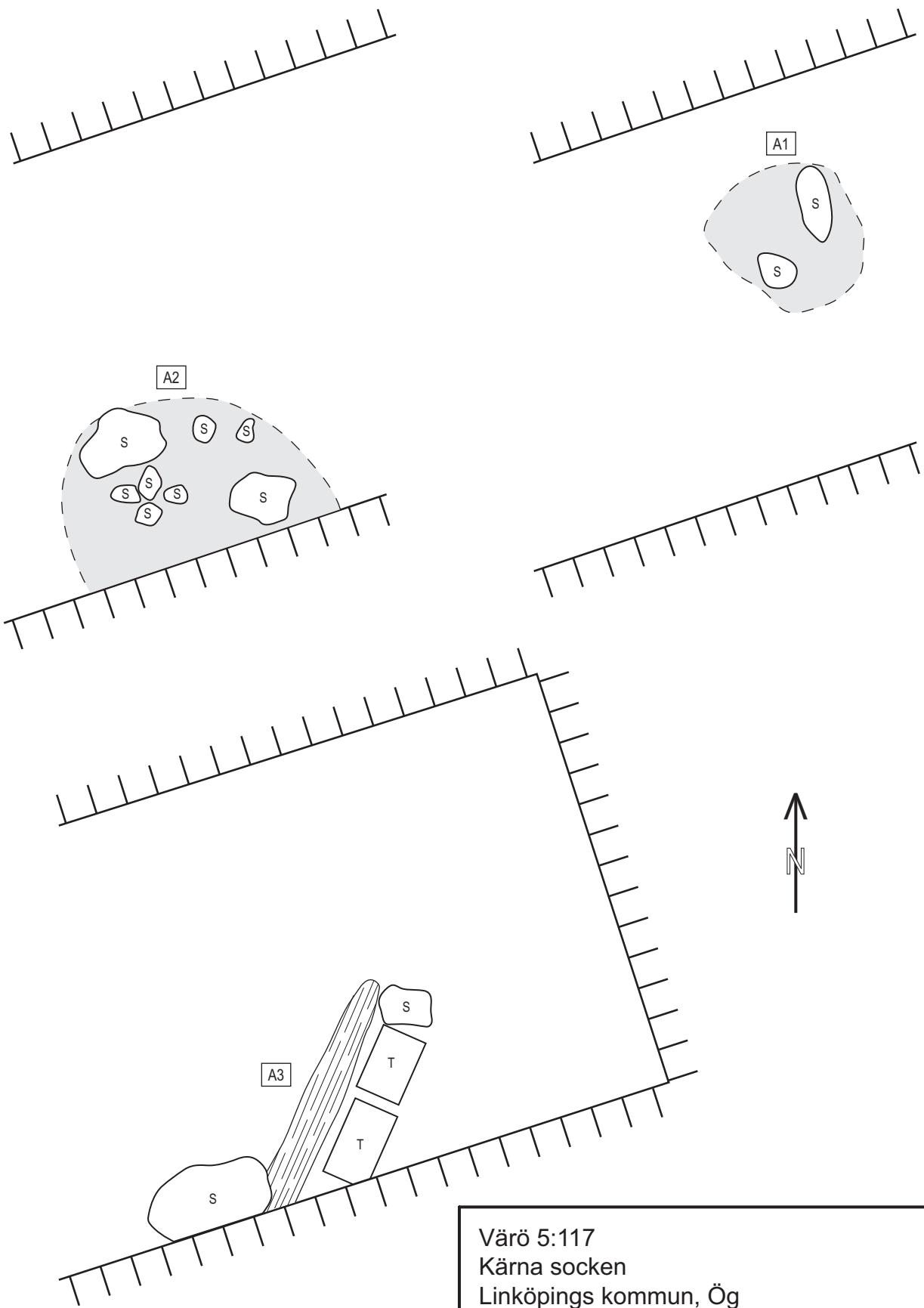
Avfallsgrop?

A3

Schakt 2. Husgrund bestående av fragmentarisk elskadad tegelsten i en rad längs en förmultnad trästock. Underlag av en 0,5 m i diameter stor sten.

Sannolikt hörn på en byggnad.

Bilaga 3. Ritningar

Värö 5:117
Kärna socken
Linköpings kommun, Ög

Planritning
Skala 1:20
Dnr 296/08
Juni 2010 Olle Hörfors
Renritning Lasse Norr

0 1m

I juni 2010 genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 2 på fastigheten Värö 5:117 i Kärna socken och Linköpings kommun. Anledningen var en planerad gång- och cykelväg samt uppförandet av en bullervall. Gång- och cykelvägen är tänkt att sträcka sig mellan stadsdelarna Skäggetorp och Tokarp. Resten av vägsträckningen utreddes 2009 (Nyberg 2009) men för en sträcka i Värö, objekt 2, saknades ett markägartillstånd. Den nu aktuella sträckan ligger inom objekt 2.

Sammantaget upptogs 76 löpmeter sökschakt fördelade på tre schakt. Fornlämning i form av två gropar och en husgrund framkom i den nordöstligaste delen. Fynd av bland annat yngre rödgerskeramik och porslin tyder på en datering till 1600-1800-tal. I övrigt framkom ingenting av arkeologiskt intresse.

Östergötlands länsmuseum föreslår att den framkomna bytomten förundersöks innan vägbygget går vidare.